

1. Drept privat

IMPLICAȚIILE EUROPENIZĂRII ȘI INTERNAȚIONALIZĂRII DREPTULUI PROCESUAL CIVIL

Prof. univ. dr. Ioan LEȘ
Facultatea de Drept „Simion Bărnuțiu”
Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu

Mots-clés: droit de procédure civile, européanisation, internationalisation, droit de procédure communautaire, influence sur l'élaboration de nouveaux codes de procédure civile, enseignement supérieur juridique, plans et programmes d'enseignement, incidence

Les incidences de l'eupéanisation et de l'internationalisation du droit de procédure civile

Résumé

Cet étude démarre de la constatation d'existence d'un processus d'eupéanisation et même d'internationalisation d'un domaine important du droit – la procédure civile – processus déterminé par les tendances plus prononcées de globalisation. L'auteur essaye de déterminer les limites d'un tel processus d'eupéanisation ou d'internationalisation du droit de procédure civile.

Dans le cadre de cet démarche l'auteur se rapporte à l'imprégnation du droit interne avec les réglementations communautaires non seulement dans l'espace européenne, dont la Roumanie fait partie, mais aussi dans le cadre d'autres organismes régionales d'intégration (MERCOSUR, OUA, NAFTA etc.).

L'auteur considère que les réglementations adoptées dans les dernières années au niveau de l'Union Européenne justifient le fait qu'on peut parler même d'un droit de procédure communautaire. Son développement n'est pas facile, mais il est possible en tenant compte du caractère extrêmement technique des normes de procédure et de leur vocation vers l'universalité. Toutefois, les réglementations communautaires procédurales d'actualité ne peuvent pas être substituées pour le moment aux codes de procédure civile actuelle dans les états membres de l'Union Européenne. Mais, elles peuvent exercer une influence positive au sujet de processus d'élaboration de nouveaux codes de procédure civile¹. Nous croyons que les autorités législatives des états membres ne peuvent pas ignorer les principes fondamentaux des réglementations procédurales communautaires.

Une conclusion importante de l'étude est aussi le fait que l'expansion de règles procédurales communautaires, dans l'espace européen, devrait représenter un repère important aussi pour les institutions d'enseignement supérieur de profil juridique, dans le processus d'élaboration des plans et des programmes d'enseignement.

¹ Dans l'Amérique Latine les codes-model, adoptés dans des différentes domaines, même dans le domaine de procédure, ont servi comme répertoire ou point de références

1. Preliminarii

În ultimii ani, doctrina occidentală face frecvente referiri la un proces de europenizare și chiar de internaționalizare a procedurii civile, ca o consecință a tendințelor tot mai accentuate de globalizare. Un atare fenomen ne apare ca firesc și el se află într-un proces continuu de dezvoltare nu doar la nivel european, ci și la nivelul unor instituții internaționale sau al unor organisme de integrare regională. Care sunt limitele acestei tendințe? Este o întrebare care trebuie pusă și căreia trebuie să i se dea un răspuns conform cu principiile dreptului internațional și cu tendințele de dezvoltare ale acestuia.

Răspunsul concret la întrebarea enunțată mai sus ar trebui să vizeze pe de-o parte unele organisme internaționale, iar pe de altă parte diferitele organisme de integrare regională. Studiul de față nu-și propune o analiză exhaustivă asupra tuturor reglementărilor existente, în prezent, la nivelul diferitelor organisme de integrare economică sau a unor instituții internaționale.

La nivel internațional cea mai remarcabilă tendință de internaționalizare a procedurii civile se regăsește în documentele UNIDROIT (Institutul Internațional pentru Unificarea Dreptului Privat) și ale American Law Institute. Aceste instituții au adoptat Principii de procedură civilă transnaționale. În ceea ce privește organismele de integrare regională trebuie să recunoaștem că majoritatea acestora au adoptat norme juridice comunitare, obligatorii pentru statele membre. Asemenea organisme se regăsesc nu doar la nivelul continentului european – Uniunea Europeană – cât și la nivelul continentului american – NAFTA, MERCOSUR etc. – a celui african – OUA- sau asiatic – ASEAN.

Determinarea limitelor europenizării procedurii civile impune și unele abordări, fie ele chiar succinte, privitoare la conținutul reglementărilor menționate. Unele precizări terminologice sunt și ele necesare și încercăm să le facem în cadrul acestor preliminarii. O primă precizare ce se impune să fie făcută este aceea că în doctrina occidentală se fac referiri frecvente la existența unui drept procesual civil internațional. Acesta trebuie înțeles însă ca o ramură a dreptului intern, iar nu ca un drept în afara sistemelor juridice naționale.

Pe de altă parte, procedura civilă internațională se află într-un proces continuu de dezvoltare și ea influențează în mod considerabil și conținutul dreptului intern. Evoluțiile legislative viitoare nu vor putea face abstracție în nicio țară democratică, care face parte dintr-un sistem sau altul de integrare economică, de conținutul reglementărilor internaționale sau comunitare în materie procedurală. De aici decurge și interesul aprofundării abordărilor teoretice privitoare la conținutul reglementărilor internaționale, mai ales a celor comunitare, în materie procesuală civilă și nu numai.

pour pouvoir adopter des nouvelles législations nationales modernes, des bons instruments juridiques efficaces pour une bonne intégration juridique. Dans la considération de telles réglementations régionales ont été adoptées, par exemple, Le Code Général de Procédure Civile d'Uruguay (1989), Le Code de procédure civile de Peru 1994, ainsi que d'autres codes de procédure civile des états de Mexique (Le Mexique a aujourd'hui 32 codes de procédure civile et un code fédérale de procédure civile).

Dar ce se înțelege prin europeanizarea procedurii civile ? Este un fenomen ce se concretizează în comunizarea dreptului procesual civil sau unul distinct? Doctrina occidentală, dar mai recent și cea română, face referiri tot mai frecvente atât la fenomenul de europeanizare a dreptului, cât și la acela de comunitarizare a acestuia². Un autor occidental înțelege prin europeanizarea dreptului „irigarea și impregnarea regulilor juridice naționale cu normele dreptului european”³. Influențarea dreptului național de către dreptul comunitar este o realitate pregnantă a ultimelor decenii și ea se manifestă la nivelul tuturor ramurilor dreptului material. Evoluțiile recente demonstrează și o influență tot mai mare a dreptului comunitar asupra dreptului procesual civil. Dreptul comunitar are o existență de sine stătătoare și marchează o tendință tot mai accentuată de extindere. El este o creație comună a statelor membre ale Uniunii Europene și urmează reguli proprii de dezvoltare.

Suntem încredințați că dreptul comunitar și dreptul național vor evolua mulți ani împreună. Viitorul dreptului național nu va putea face abstracție de evoluția dreptului comunitar. Reciproca este și ea valabilă. Iar această aserțiune se va reflecta la nivelul majorității ramurilor de drept, inclusiv la nivelul procedurii civile.

Reglementările adoptate în ultimii ani la nivelul Uniunii Europene ne îndreptătesc să vorbim chiar de un drept procesual comunitar. Dezvoltarea acestuia nu este lesnicioasă, dar ea este posibilă ținând seama de caracterul extrem de tehnic al normelor de procedură și de vocația lor spre universalitate. Existența unor forme procedurale și chiar a unor instituții comune (în materii ca cele privitoare la căile de atac, la probațiune, la conținutul hotărârilor judecătorești, la excepții de procedură etc.) poate conduce la un mai accentuat proces de uniformizare a procedurii civile.

O atare tendință ar putea sugera chiar și adoptarea unui cod de procedură civilă european, astfel cum s-a preconizat și în privința codului civil (un asemenea proiect a și fost întocmit). De altfel, un grup de experți privați a și formulat propuneri corespunzătoare în această privință, iar un autor elvețian și-a exprimat speranța că un cod european de procedură civilă va fi adoptat în viitor⁴. În stadiul actual al evoluțiilor europene socotim că elaborarea unui cod european de procedură civilă este o problemă ce nu poate fi abordată într-o perspectivă foarte apropiată. Avem în vedere, îndeosebi, eșecul înregistrat în cadrul procesului de adoptare, în forma inițială, a Constituției Europene, act fundamental care era conceput ca parte integrantă a unui proces de unificare legislativă.

² A se vedea pentru un studiu pertinent și extrem de aprofundat D. A. Popescu, *Itinerarii și evoluții în dreptul internațional privat. Spre un drept internațional privat european*, în *Revista română de drept privat*, nr. 1/2007, p. 217-257.

³ B. Nabli, *Européanisation et constitutionnalisation du droit national*, apud <http://www.droit-constitutionnel.org/congresmtp/textes3/Nabli>

⁴ Fridolin M.R. Walther, *Développements récents en droit européen et international de procédure – ou: l'eupéanisation, la régionalisation et l'internationalisation du droit de procédure*, în *Anwaltspraxis/Pratique du bureau*, nr. 1/2000, p. 16.

2. Reglementările procedurale în spațiul Uniunii Europene

În ultimii ani, la nivelul Uniunii Europene, au fost adoptate documente de maximă importanță pentru dreptul procesual civil, și care se aplică în mod direct în toate cele 27 de state membre. Marea majoritate a acestor reglementări sunt concordante cu dispozițiile Codului de procedură civilă în vigoare azi în România. Oricum aceste reglementări au un caracter special în raport cu cele cuprinse în Codul de procedură civilă, astfel că aplicarea lor directă și obligatorie nu face nicio îndoială.

O analiză exhaustivă a tuturor acestor reglementări este dificil de realizat în cadrul studiului de față. Înainte de a enunța aceste reglementări și de a formula unele considerații asupra conținutului lor trebuie să arătăm că ele au, astfel cum se remarcă uneori în doctrină, o bază constituțională, materializată în prevederile art. 65 al Tratatului de la Roma (fost art. 73 m). Potrivit acestui text:

„Măsurile care țin de domeniul cooperării judiciare în materie civilă cu incidență transfrontalieră, care trebuie adoptate în conformitate cu art. 67 și care asigură buna funcționare a pieței interne, urmăresc printre altele:

a) să îmbunătățească și să simplifice:

- sistemul de comunicare și notificare transfrontalieră a actelor judecătorești și fără caracter judecătorec;

- cooperarea în materie de obținere a probelor;

- recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială, inclusiv a hotărârilor fără caracter judecătorec;

b) favorizarea compatibilității normelor aplicabile în statele membre în materie de conflicte de legi și de competență;

c) eliminarea obstacolelor din calea bunei desfășurări a procedurilor civile, la nevoie prin înlesnirea compatibilității normelor de procedură civilă aplicabile în statele membre”.

Textul citat este de o importanță cardinală deosebită întrucât circumscrisă cu precizie atât domeniul său de acțiune, cât și finalitatea urmărită prin Tratatul de la Roma. Într-adevăr, Tratatul indică ca domeniu general de acțiune a măsurilor vizate de text cooperarea judiciară în materie civilă. De observat însă că art. 65 lit. a) se referă la domenii foarte concrete de simplificare a cooperării judiciare în materie civilă, domenii pentru care, astfel cum vom remarca, au fost deja adoptate reglementări comunitare corespunzătoare.

Finalitatea textului rezultă și ea din chiar preambulul său, care se referă la buna funcționare a pieței interne. Drept urmare, însăși obiectivele urmărite prin Tratatul de la Roma au un caracter limitat la obiectivul deja menționat. Aceasta nu înseamnă însă că reglementările procedurale comunitare nu ar putea viza în viitor și alte domenii ale cooperării judiciare. De altfel, art. 65 lit. b) și c) enunță și obiective mult mai extinse și extrem de generoase. Iar din acest punct de vedere deosebit de semnificative ni se par prevederile art. 65 lit. c), întrucât acest text vizează „eliminarea obstacolelor din calea bunei desfășurări a procedurilor civile, la nevoie prin înlesnirea compatibilității normelor de procedură civilă aplicabile în statele membre”.

Dispozițiile art. 65 lit. c) din Tratatul de la Roma sunt susceptibile de a fi interpretate și în sensul prefigurării unui drept procedural uniform la nivelul Uniunii

Europene. Socotim totuși că existența unui drept comunitar procedural este incontestabilă, însă el are, în prezent, un caracter limitat la reglementările deja adoptate. Posibilitatea augmentării acestor reglementări și în alte materii cu conținut procedural este și ea incontestabilă.

De altfel, și în prezent există și alte reglementări europene importante și care au caracter obligatoriu, deși acestea exced cadrul normativ al Tratatului de la Roma. Avem în vedere reglementările cuprinse, îndeosebi, în art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, obligatorii și ele pentru statele membre ale Consiliului Europei.

Cele mai importante reglementări europene adoptate de Comisia Europeană și de Parlamentul European, în ultimii ani, se concretizează în:

- Regulamentul CE nr. 44/2001 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială pronunțate în statele membre;

- Regulamentul CE nr. 2201/2003 al Consiliului privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie matrimonială și a răspunderii părintești;

- Regulamentul CE nr. 1206/2001 al Consiliului din 28 mai 2001 privind cooperarea între instanțele statelor membre în domeniul obținerii de probe în materie civilă sau comercială;

- Regulamentul nr. 805/2004 al Consiliului și Parlamentului European privind crearea unui titlu executoriu european pentru creanțele necontestate.

Simpla enunțare a acestor reglementări sugerează domeniul lor limitat de acțiune. Așa fiind, reglementările comunitare procedurale actuale sunt departe de a se substitui codurilor de procedură civilă în vigoare în statele membre ale Uniunii Europene. Ele pot exercita însă o influență pozitivă asupra proceselor de elaborare a unor noi coduri de procedură civilă⁵. Socotim că autoritățile legislative din statele membre nici nu pot ignora principiile de bază ale reglementărilor procedurale comunitare. De altfel, o atare finalitate este avută în vedere tocmai prin dispozițiile art. 65 lit. b) și c) din Tratatul de la Roma, atunci când acestea text se referă la „favorizarea” sau „înlesnirea” compatibilității normelor de procedură civilă aplicabile.

Din punctul de vedere al legislației procesual civile românești se poate constata cu ușurință existența unor reglementări comunitare concordante cu regulile noastre procedurale, dar și a unor norme derogatorii de la dreptul intern. În continuare o să evocăm câteva dintre regulile mai importante care ilustrează aserțiunea de mai sus, cu referire specială la Regulamentul nr. 44/2001.

Regulamentul nr. 44/2001 al Consiliului are ca obiectiv, astfel cum rezultă din preambulul său, „să mențină și să dezvolte un spațiu de libertate, securitate și justiție, în cadrul căruia este garantată libera circulație a persoanelor. Pentru realizarea treptată a unui astfel de spațiu, Comunitatea trebuie să adopte, între altele, măsurile

⁵ În America Latină codurile model, adoptate în diferite domenii, inclusiv în domeniul procesual, au servit ca ghid sau punct de referință pentru adoptarea unor noi legislații naționale moderne, instrumente juridice eficiente pentru o bună integrare juridică. În considerarea unor asemenea reglementări regionale au fost adoptate, de pildă, Codul General de Procedură Civilă din Uruguay (1989), Codul de procedură civilă peruan din 1994, precum și unele coduri de procedură civilă din statele mexicane (Mexicul are în prezent 32 de coduri de procedură civilă și un cod federal de procedură civilă).

în domeniul cooperării judiciare în materie civilă care sunt necesare pentru buna funcționare a pieței interne”. În Preambul se mai remarcă că: „Anumite disparități între normele interne care reglementează competența judiciară și recunoașterea hotărârilor împiedică buna funcționare a pieței interne. Adoptarea de dispoziții care să unifice normele referitoare la conflictele de competență în materie civilă și comercială și la simplificarea formalităților în vederea recunoașterii și executării rapide și simple a hotărârilor provenind din statele membre legate prin prezentul regulament este indispensabilă”.

De remarcat că Preambulul Regulamentului nr. 44/2001 se referă nu doar la adoptarea unor măsuri legislative destinate a asigura buna funcționare a pieței interne, ci și la un obiectiv mai larg, acela de asigurare și dezvoltare a unui „spațiu de libertate, securitate și justiție, în cadrul căruia este garantată libera circulație a persoanelor”. Precizarea este extrem de importantă întrucât vizează nu doar realizarea unor obiective economice, ci și a celui „spațiu de libertate, securitate și justiție”, inerent democrației contemporane.

Regulamentul nr. 44/2001 se aplică, astfel cum dispune, în mod expres art. 1, în materie civilă și comercială indiferent de natura instanței. El nu se aplică, în special, în materie fiscală, vamală sau administrativă. De asemenea, Regulamentul nu se aplică în următoarele materii: a) starea și capacitatea persoanelor fizice, regimurile matrimoniale, testamente și succesiuni; b) falimente, concordate sau proceduri similare; c) securitate socială și d) arbitraj.

Domeniul de acțiune al Regulamentului vizează competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială. O mare parte din aceste dispoziții procedurale se regăsesc în marea majoritate a legislațiilor naționale, inclusiv în Codul nostru de procedură civilă. Ele au devenit, odată cu intrarea în vigoare a Regulamentului, la data de 1 martie 2002, obligatorii pentru statele membre⁶.

Din această categorie fac parte, în primul rând, normele privitoare la competența teritorială a instanțelor judecătorești din statele membre. Unele nuanțe pot fi totuși sesizate. Principiul cardinal și tradițional în materie de competență este acela potrivit căruia cererea se adresează instanței de la domiciliul pârâtului. Acest principiu, într-o redactare particulară, se regăsește chiar în art. 1 din Regulament. Potrivit acestui text, „sub rezerva prezentului regulament, persoanele domiciliat pe teritoriul unui stat membru sunt acționate în justiție, indiferent de naționalitatea lor, în fața instanțelor statului membru în cauză”. Textul nu se referă în mod expres la domiciliul pârâtului, astfel cum procedează multe legislații procesuale naționale. În pofida acestei situații, este evident că Regulamentului nu i se poate da o altă interpretare, având în vedere faptul că el se referă la acționarea în justiție a persoanelor „domiciliate pe teritoriul

⁶ Pentru România Regulamentul face parte din dreptul intern, odată cu intrarea țării noastre în Uniunea Europeană, la data de 1 ianuarie 2007. Recunoașterea și executarea hotărârilor străine în materie civilă și comercială pronunțate în statele membre ale UE a cunoscut o reglementare amănunțită prin Legea nr. 187/2003, care transpunea în țara noastră prevederile Regulamentului nr. 44/2001. Acest act normativ a fost abrogat prin art. I din O.U.G. nr. 119/2006 privind unele măsuri necesare pentru aplicarea unor regulamente comunitare de la data aderării României la Uniunea Europeană (M. Of. nr. 1036 din 28 decembrie 2006).

unui stat membru”. Importanță este și precizarea făcută de Regulament în sensul că această competență este atrasă „indiferent de naționalitatea” persoanelor în cauză.

De remarcat însă că reședința nu reprezintă, în principiu, un criteriu de determinare a competenței teritoriale. Reamintim că în dreptul nostru procesual reședința reprezintă un criteriu subsidiar de determinare a competenței teritoriale (art. 5 C. proc. civ.). În baza Regulamentului, reședința ar putea fi avută în vedere ca un criteriu de determinare a competenței doar în condițiile art. 4. În adevăr, potrivit acestui text, dacă pârâtul nu este domiciliat pe teritoriul unui stat membru, competența este determinată, în fiecare stat membru, de legislația statului membru în cauză, sub rezerva aplicării dispozițiilor articolelor 22 și 23. Prin urmare, într-o asemenea ipoteză ar putea fi incidente prevederile art. 5 C. proc. civ.

Principiul enunțat nu este aplicabil în cazurile de competență teritorială specială anume reglementate în secțiunile II-VII din Regulamentul nr. 44/2001. Astfel, art. 5 din Regulament dispune că o persoană „care are domiciliul pe teritoriul unui stat membru poate fi acționată în justiție într-un stat membru”, în materiile anume determinate de acest text. O analiză detaliată a acestor prevederi comunitare ar excede obiectivele prezentului stadiu și ea ar fi și dificil de realizat într-un spațiu rezervat unei reviste de specialitate. Totuși, se cuvine să subliniem că multe din materiile vizate de text constituie cazuri de competență alternativă în dreptul nostru procesual civil. Iată exemplificativ câteva din situațiile în care o persoană poate fi acționată în justiție într-un alt stat membru decât acela în care își are domiciliul:

- în materie contractuală, în fața instanțelor de la locul în care obligația care formează obiectul cererii a fost sau urmează a fi executată;
- în materia obligației de întreținere, în fața instanțelor de la locul unde creditorul obligației de întreținere este domiciliat sau își are reședința obișnuită;
- în materie delictuală sau cvasidelictuală, în fața instanțelor de la locul unde s-a produs sau riscă să se producă fapta prejudiciabilă;
- în cazul unei acțiuni civile în despăgubiri sau în restituire născută în temeiul săvârșirii unei infracțiuni, în fața instanței sesizate cu privire la acțiunea penală, în măsura în care, conform legislației interne, instanța în cauză este competentă și în materia acțiunii civile.

Art. 6 din Regulament conține prevederi procedurale importante privitoare la jurisdicția competentă în cazul coparticipării procesuale pasive și al formulării unor cereri incidentale. Astfel, atunci când există mai mulți pârâți, acțiunea poate fi promovată în fața instanței domiciliului oricărui dintre aceștia, cu condiția ca cererile să fie atât de strâns legate între ele încât să fie oportună instrumentarea și judecarea lor în același timp pentru a se evita riscul pronunțării unor hotărâri ireconciliabile în cazul judecării separate a cauzelor. O dispoziție asemănătoare, dar nu identică, întâlnim în art. 9 C. proc. civ. român. Acest din urmă text nu enunță, în mod expres, condiții similare cu cele prevăzute de art. 6 din regulamentul. Dar, prin definiție, art. 9 din Codul român de procedură civilă vizează o cerere îndreptată împotriva mai multor pârâți, presupunându-se că reclamantul urmărește valorificarea aceleiași pretenții față de mai mulți pârâți. Regulamentul este însă foarte riguros în această privință și permite aplicarea art. 6 doar în cazul în care cererile sunt „atât de strânse între ele încât să fie oportună instrumentarea și judecarea lor în același timp pentru a se

evita riscul pronunțării unor hotărâri ireconciliabile în cazul judecării separate a cauzelor”. Prin urmare, se poate afirma că Regulamentul are în vedere nu o simplă legătură de conexitate între cererile îndreptate împotriva mai multor părți, ci una calificată și având ca finalitate evitarea pronunțării unor hotărâri ireconciliabile.

O reglementare specială este și cea privitoare la cererile incidentale. Astfel, o persoană care are domiciliul pe teritoriul unui stat membru mai poate fi acționată în justiție printr-o cerere de chemare în garanție sau de intervenție, în fața instanței sesizate cu cererea principală, dacă aceasta nu a fost introdusă în scopul scoaterii de sub competența instanței în cauză. O competență similară este recunoscută de Regulament și în privința cererilor reconvenționale, cu singura condiție ca acestea să fie „rezultate în urma aceluiași contract sau fapt pe care s-a bazat cererea principală”. Condițiile enunțate de textul comentat nu-și găsesc un echivalent integral în dreptul nostru intern.

Dispoziții speciale de competență sunt consacrate în Regulament și în materie de asigurări (Secțiunea a III-a), în materia contractelor încheiate între consumatori (Secțiunea a IV) și în materia contractelor individuale de muncă (Secțiunea a V-a).

Secțiunea a VI-a din Regulamentul nr. 44/2001 determină o competență exclusivă, în materiile expres determinate de art. 22. Astfel, în materie de drepturi reale imobiliare sau de închiriere a unor imobile, sunt competente instanțele din statul membru pe teritoriul căruia este situat imobilul. Este o regulă conformă cu principiile dreptului internațional privat și a dreptului nostru intern. În consonanță cu această prevedere este și norma regulamentară potrivit căreia valabilitatea înregistrărilor în registrele publice este supusă competenței instanței din statul membru pe teritoriul căruia se păstrează registrul. În ceea ce privește înregistrarea sau valabilitatea brevetelor, mărcilor, desenelor și modelelor industriale, precum și a altor drepturi similare care necesită depunerea sau înregistrarea, sunt competente instanțele din statul membru pe teritoriul căruia depunerea sau înregistrarea a fost solicitată, a avut loc sau, în temeiul unui instrument comunitar sau a unei convenții internaționale, se consideră că a avut loc. În fine, în ceea ce privește executarea hotărârilor sunt competente instanțele din statul membru pe teritoriul căruia a fost sau urmează să fie executată hotărârea.

Considerațiile de mai sus relevă existența unor puncte de legătură între normele cuprinse în Regulamentul nr. 44/2001 și normele tradiționale interne de drept procesual civil. În aceste condiții armonizarea dreptului comunitar cu dreptul procesual al statelor membre nu întâmpină, în principiu, dificultăți deosebite. Regulamentul conține însă și reglementări diametral opuse celor din dreptul tradițional al statelor membre. Avem în vedere normele privitoare la prorogarea de competență, la situația de necompetență și la litispendență și conexitate.

Potrivit art. 23 din Regulamentul nr. 44/2001, dacă părțile, dintre care cel puțin una își are domiciliul pe teritoriul unui stat membru, au convenit că instanța sau instanțele dintr-un stat membru urmează să fie competente pentru soluționarea litigiului ce a survenit sau poate surveni în legătură cu un raport juridic determinat, competența revine acelei instanțe sau instanțelor respective. De remarcat faptul că, potrivit aceluiași text din regulament „această competență este exclusivă, cu excepția unei convenții contrare a părților”.

O altă normă inedită este și cea prevăzută în art. 23 alin. (3) din Regulament și potrivit căruia dacă o convenție atributivă a fost încheiată între părți, „dintre care

nici una nu are domiciliul pe teritoriul unui stat membru, instanțele din alte state membre nu au competență în privința litigiilor lor dacă instanța sau instanțele desemnate nu și-au declinat competența”. O atare soluție este totuși firească întrucât este de natură să dea eficiență maximă convenției atributive de competență.

Norme procedurale speciale întâlnim și în privința declinării de competență. Potrivit art. 25 din Regulamentul nr. 44/2001 „dacă o instanță dintr-un stat membru este sesizată pe fond cu un litigiu pentru care instanța din alt stat membru este exclusiv competentă în temeiul art. 22, aceasta se declară, din oficiu, necompetentă”. Astfel, cum am văzut, art. 22 din Regulament determină norme de competență exclusivă și care au un caracter obligatoriu pentru statele membre. De aceea, art. 25 instituie obligația instanței care constată că o instanță dintr-un alt stat membru este competentă de a-și declina din oficiu competența.

Un caz particular de necompetență este determinat și în art. 26 alin. (1) din Regulament. Potrivit acestui text, dacă pârâtul domiciliat pe teritoriul unui stat membru este acționat în justiție înaintea unei instanțe dintr-un alt stat membru și nu se înfățișează în fața acesteia, instanța se declară, din oficiu, necompetentă în cazul în care competența sa nu rezultă din dispozițiile regulamentului. Întrunirea condițiilor enunțate de text obligă instanța sesizată să se declare necompetentă și să procedeze conform art. 26 alin. (2)-(4) din regulament. Principala particularitate a acestui caz de necompetență constă în faptul că ea este determinată de neînfațșirea pârâtului în fața instanței sesizate. Desigur, reglementarea comunitară are în vedere situația în care instanța sesizată este alta decât aceea a statului în care pârâtul își are domiciliul. De aceea problema care se ridică este aceea de a cunoaște dacă necompetența poate fi declarată și în ipoteza în care pârâtul se prezintă în fața acestei instanțe și solicită expres ca instanța sesizată să se declare necompetentă. Soluția afirmativă se impune, în opinia noastră și în acest caz, întrucât ne aflăm cu evidență tot în fața unei situații de necompetență.

Regulamentul cuprinde reglementări exprese și în privința situațiilor de litispendență și conexitate. Litispendența și conexitatea au și în dreptul comunitar aceeași finalitate ca și în dreptul intern: o mai bună administrare a justiției și evitarea pronunțării unor hotărâri judecătorești contradictorii. Această împrejurare rezultă și din dispozițiile art. 28 din Regulament, text care precizează că în înțelesul acestui articol „sunt considerate conexe acele acțiuni care sunt atât de strâns legate între ele încât este oportună instrumentarea și judecarea lor în același timp pentru a se evita riscul pronunțării unor hotărâri ireconciliabile în cazul judecării separate a cauzelor”.

Litispendența este reglementată în art. 27 din Regulament. Instituția litispdenței nu diferă sub aspectul conținutului de instituția omonimă din dreptul intern. În adevăr, potrivit textului invocat, în cazul în care cereri având același obiect și aceeași cauză sunt introduse între aceleași părți înaintea unor instanțe din state membre diferite, instanța sesizată ulterior suspendă din oficiu acțiunea până în momentul în care se stabilește competența primei instanțe sesizate. Dacă se stabilește competența primei instanțe sesizate, instanța sesizată ulterior își declină competența în favoarea acesteia [art. 27 alin. (2) din Regulament].

Și în dreptul comunitar litispdența implică tripla identitate de părți, obiect și cauză, dar, deopotrivă, și sesizarea succesivă sau concomitentă a două sau mai

multor instanțe (aparținând în cazul nostru unor jurisdicții deosebite). Soluția poate fi desprinsă și din prevederile art. 27 alin. (1) din Regulament, întrucât „instanța sesizată ulterior suspendă din oficiu acțiunea...”. Remarcă, totuși, că dispozițiile din Regulament nu sunt extrem de riguroase, de vreme ce art. 27 alin. (1) se referă la litispendență, iar alineatul (2) vorbește de declinarea competenței, instituții diferite din punct de vedere teoretic. Este adevărat însă că atât litispendența cât și necompetența determină același efect declinatoriu. Reamintim că, în mod judicios, art. 163 alin. (3) C. proc. civ. precizează că dacă excepția este primită „dosarul se va trimite instanței care a fost mai întâi investită...”.

Conexitatea este reglementată în art. 28-29 din Regulament. Potrivit art. 28 din Regulament, în cazul în care acțiuni conexe sunt pendinte înaintea unor instanțe din state membre diferite, instanța sesizată ulterior poate suspenda judecata. În mare măsură și conexitatea este asemănătoare cu instituția omonimă din dreptul comun.

O normă particulară este însă cea instituită de art. 29 din regulamentul. Potrivit acestui text „dacă acțiunile intră în competența exclusivă a mai multor instanțe, orice instanță, alta decât cea care a fost sesizată inițial, își declină competența în favoarea acesteia din urmă”. Textul se referă și de data aceasta la declinarea de competență. Problema care se ridică este aceea dacă declinarea competenței este un efect al stării de necompetență, de litispendență sau de conexitate. Folosirea sintagmei la care ne referim poate conduce la concluzia că ne aflăm în prezența unei situații de necompetență. Numai că astfel cum am văzut, Regulamentul folosește această sintagmă și în materia litispendenței, astfel că lipsa de rigoare ar putea fi invocată și în situația analizată.

În ceea ce ne privește, apreciem că ne aflăm în prezența unei conexități speciale. Această împrejurare poate fi desprinsă din următoarele împrejurări: regulamentul are în vedere o pluralitate de acțiuni, iar nu una singură; instituția vizează doar competența exclusivă a două sau mai multe instanțe; declinarea de competență este obligatorie.

Dispozițiile comunitare privitoare la competență, îndeosebi cele privitoare la competența exclusivă, la prorogarea de competență, la litispendență și conexitate demonstrează, fără echivoc, caracterul supranațional al acestora. În lipsa unor asemenea reglementări efectele determinate de textele comentate – în special cele declinatorii sau de impunere a unei anumite competențe – ar fi contrare normelor dreptului internațional privat.

Regulamentul nr. 44/2001 cuprinde dispoziții extrem de importante și în materia recunoașterii și executării hotărârilor judecătorești într-un alt stat membru al UE (Capitolul III). O analiză aprofundată a prevederilor din regulamentul, deși, extrem de oportună, este greu de realizat în contextul studiului de față, fapt pentru care vom reține doar câteva din regulile esențiale în această materie.

O primă precizare pe care o face regulamentul și care este extrem de importantă și pentru dreptul nostru procesual este cea privitoare la determinarea conceptului de hotărâre. Potrivit art. 32 din regulamentul conceptul de „hotărâre” desemnează „o hotărâre pronunțată de o instanță dintr-un stat membru, indiferent de denumirea acesteia, cum ar fi o decizie, sentință, ordonanță sau mandat de executare, precum și stabilirea de către un grefier a cheltuielilor de judecată”. Enumerarea textului pare a fi una limitativă. În dreptul nostru procesual categoria actelor care se înglobează în